

Гендерні аспекти міжнародної допомоги в Україні під час повномасштабного російського вторгнення

Авторки: Ксенія Оксамитна та Фелісіті Грей (Kseniya Oksamytna and Felicity Gray)

Зміст

Вступ	3
Особливості міжнародної допомоги в Україні під час повномасштабного вторгнення	4
Кластер з питань захисту в Україні після повномасштабного вторгнення	7
Виклики, пов'язані з наданням гендерно-чутливої допомоги в Україні	9
Рекомендації	12

Вступ

Повномасштабне російське вторгнення змусило міжнародні організації, які працюють в Україні, до швидкої адаптації. Це вплинуло на їхні пріоритети, методи роботи та способи надання допомоги. Більшість організацій намагалися враховувати гендерні аспекти при наданні міжнародної допомоги. Гендерні ризики пов'язані з повномасштабним російським вторгненням в Україну включають підвищений ризик сексуального насильства на окупованих територіях;¹ роз'єднання сімей під час переміщення або через мобілізацію;² проблеми психічного здоров'я та домашнього насильства в сім'ях ветеранів; а також поглиблення гендерної нерівності,³ в тому числі в політиці.⁴ Міжнародні організації стикнулися з подвійним викликом: з необхідністю продовжувати впровадження гендерно-орієнтованих програм розроблених до лютого 2022 року та вимогами адаптації до нової ситуації.

Ця аналітична записка розглядає, як міжнародні організації в Україні беруть до уваги гендерні аспекти у своїй роботі після повномасштабного вторгнення. Вона ґрунтується на звітах, пресрелізах та записах зустрічей міжнародних організацій (наприклад, щомісячних відеодзвінків під-кластера з питань гендерно зумовленого насильства), а також трьох інтерв'ю з міжнародними гуманітарними працівниками, які працювали в Україні у певний період після лютого 2022 року. Дати проведення інтерв'ю не вказані з причин анонімності. Поняття "гендерно-чутливої допомоги" охоплює програми, спрямовані на захист прав і подолання вразливості жінок, дівчат, чоловіків, хлопців, квір-людей та осіб, які пережили гендерно зумовлене або сексуальне насильство. Гендер також взаємодіє з іншими чинниками нерівності, такими як вік, соціально-економічний статус, інвалідність або приналежність до етнічної меншини або ЛГБТК+ спільноти.⁵

Виклики у сфері гендеру при наданні міжнародної допомоги в Україні включали специфіку роботи з місцевими громадськими організаціями (ГО), які часто були новоствореними або неформальними; підтримка місцевих ініціатив без перевантаження роботою українських активістів; відсутність гендерного балансу серед гуманітарних працівників в Україні; нестача міжнародних гуманітарних працівників зі знанням української мови та контексту; та делікатність питань гендерної рівності під час протистояння збройній агресії.

Рекомендації включають адвокацію сталого миру шляхом відновлення територіальної цілісності України, що зменшить ризик російської окупації;

¹ Про досвід українців на окупованих територіях, зокрема про гендерні ризики, див. Julia Friedrich, “‘They Came to ‘Liberate’ Us and Left Us With Nothing’: Life Under Russian Occupation in Ukraine,” Global Public Policy Institute, 30 липня 2024 року, доступ 22 серпня 2024, https://gppi.net/media/Friedrich_2024_Life-Under-Russian-Occupation.pdf.

² UNHCR, “Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees, Refugee Returnees and IDPs from Ukraine,” 20 лютого 2024 року, доступ 22 серпня 2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/106738>.

³ Marian Machlouzarides, Nadiia Novosolova, and Selin Uretici, “Ukraine Gender Snapshot: Findings from the reSCORE 2023,” Centre for Sustainable Peace and Democratic Development (SeeD), 5 листопада 2023 року, доступ 22 серпня 2024, https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/Gender-report_01-36_3_web.pdf.

⁴ Niklas Balbon, “Political Participation in Kharkiv: Gendered Wartime Changes and Opportunities,” Global Public Policy Institute, 4 квітня 2024 року, доступ 22 серпня 2024, <https://gppi.net/2024/04/04/political-participation-in-kharkiv-gendered-wartime-changes-and-opportunities>.

⁵ Щодо ситуації людей з інвалідністю, див. Niklas Balbon, “How to Improve International Support for People with Disabilities in Ukraine,” Global Public Policy Institute, 7 серпня 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://gppi.net/2024/08/07/international-support-for-people-with-disabilities-in-ukraine>.

визнання українського громадянського суспільства рівноправним партнером у визначенні пріоритетів міжнародної допомоги; нагальність складних розмов про права людини з українськими партнерами під час війни та після неї; та необхідність брати до уваги інтерсекційність при наданні гендерно-чутливої допомоги.

Особливості міжнародної допомоги в Україні під час повномасштабного вторгнення

Різноманітні місцеві, національні та міжнародні організації надають допомогу постраждалим від криз, спричинених збройними конфліктами або агресією. Російське вторгнення в Україну – не виняток. Українські ГО, напівофіційні ініціативи та неформальні мережі швидко активізувалися в лютому 2022 року для збору коштів для Збройних сил України та потреб цивільного населення, наприклад, евакуації або допомоги у відновленні помешкань, які були пошкоджені під час бойових дій.

На національному рівні український уряд, переважно через Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, надавав допомогу внутрішньо переміщеним особам та жителям прифронтових регіонів. В середині літа 2022 року український уряд вніс зміни до Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”, включивши до нього нові положення про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, і торгівлю людьми. Відбулися важливі реформи для жінок у збройних силах, наприклад, закупівля військової форми та спідньої білизни для жінок-військовослужбовців.⁶

Міжнародні організації та двосторонні донори також відреагували на кризу, спричинену повномасштабним російським вторгненням. ООН зібрала 3,9 мільярда доларів США на гуманітарну допомогу в Україні у 2023 році, яка надавалася майже 11 мільйонам людей, 60 відсотків з яких становили жінки та дівчата.⁷ ЄС також виділив значне фінансування, включно з гуманітарною та макрофінансовою допомогою, яка дала змогу українським державним службам впоратися з наслідками вторгнення.

Надання міжнародної допомоги в Україні після лютого 2022 року зазнало значних змін, за винятком декількох програм. По-перше, інтенсивність бойових дій вимагала швидкої переорієнтації багатьох видів діяльності. Міжнародна

⁶ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁷ ОСНА, “Ukraine: Humanitarian Response and Funding Snapshot,” 30 січня 2024 року, доступ 22 серпня 2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-response-and-funding-snapshot-january-december-2023-enuk>.

Міжнародна спільнота прагнула забезпечити підтримку поточних програм, але водночас стикнулася з новими викликами.

спільнота прагнула забезпечити підтримку поточних програм, але водночас стикнулася з новими викликами: допомога особам, які пережили сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом; запобігання торгівлі людьми серед переміщених за кордон українців (понад 90 відсотків з яких – жінки); зниження загрози життю та здоров'ю жителів України внаслідок військових дій, обстрілів цивільних об'єктів і порушення роботи критичної або медичної інфраструктури; та запобігання викраденню та катуванню українців російськими та проросійськими силами. Організації, які до повномасштабного вторгнення працювали над розширенням прав і можливостей жінок шляхом правозахисної та інформаційно-просвітницької діяльності (наприклад, ООН Жінки), переорієнтувалися на більш операційну роботу: "Постала раптова потреба не тільки у правозахисній роботі: [жінки у прифронтових регіонах]... потребували підтримки у сфері безпеки. Вони також потребували економічних можливостей, які я... розглядаю як профілактику сексуального насильства та торгівлі людьми: якщо у вас є стабільна робота, я розглядаю це... як профілактику... [і тому вважаю важливим] розширення економічних можливостей жінок в умовах конфлікту".⁸

По-друге, повномасштабне російське вторгнення вплинуло на сусідні з Україною країни, в тому числі внаслідок виїзду за кордон великої кількості жінок і дітей. Нові гуманітарні програми були започатковані у Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині.⁹ У кожній з цих країн, надання допомоги українцям із тимчасовим захистом мало свою специфіку, починаючи із законодавчих обмежень на послуги репродуктивного здоров'я в Польщі та закінчуючи роллю Білорусі як співагресора у війні. Українці в Європі, в тому числі жінки та дівчата, опинилися під загрозою фізичного насильства з боку (про)російських осіб та осіб з антиімміграційними поглядами.¹⁰

По-третє, доступ до багатьох регіонів України, де міжнародні організації мали змогу працювати до лютого 2022 року, був обмежений. Території, окуповані з 2014 року – Крим і так звані Луганська та Донецька "народні республіки" – стали значною мірою недоступними для місцевих і міжнародних організацій. Водночас побільшало новоокупованих і прифронтових територій на південному сході. Українська влада намагалася евакуювати населення з прифронтових регіонів. Багато літніх і часто самотніх жінок були змушені або вирішили залишитися (середньостатистична тривалість життя жінок в Україні перевищує тривалість життя чоловіків на дев'ять років). Вони потребували гуманітарної допомоги внаслідок порушення звичних економічних процесів та суспільних зв'язків. Міжнародні організації намагалися враховувати цю демографічну групу, якій часто не надається належна увага під час гуманітарних криз.¹¹

⁸ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁹ UNFPA, "Regional Response to the Ukraine Crisis," лютий 2024 року, доступ 22 серпня 2024, https://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_2024_ukraine_regional_appeal_final_version_v2.pdf.

¹⁰ Про інцидент у Німеччині див. Newsweek, "Russians Are Hunting Down Ukrainian Refugees in the Heart of NATO," 20 березня 2024 року, <https://www.newsweek.com/russians-ukrainian-refugees-attack-germany-1881408>. Про інциденти в Чехії див. Ondřej Plevák, "Incidents targeting Ukrainians rise in Czechia," *Euractiv*, 25 серпня 2023, доступ 22 серпня 2024, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/incidents-targeting-ukrainians-rise-in-czechia>.

¹¹ AGE International, "100 Days on: Ukraine Is the World's Oldest Humanitarian Crisis – Yet Millions of Older People Lack Support," 3 червня 2022, доступ 22 серпня 2024, <https://www.ageinternational.org.uk/news->

По-четверте, ситуація ускладнювалась тим, що українські ГО мали високе навантаження і до лютого 2022 року. Наприклад, під час пандемії Covid-19 в Україні зросла кількість випадків гендерно зумовленого насильства, що збільшило обсяг роботи місцевих ГО. Після лютого 2022 року, вони мали знайти ресурси для подолання гендерних наслідків повномасштабного вторгнення, наприклад, посттравматичних стресових розладів серед військовослужбовців та ветеранів,¹² які підвищують ризик насильства з боку інтимного партнера.¹³ Існувала нагальна необхідність запобігати вигоранню серед українських активістів.¹⁴ Однак українські ГО продемонстрували здатність управляти великими проєктами та, згідно з нещодавнім дослідженням, виявилися на 15,5% ефективнішими, ніж міжнародні організації, хоча лише 0,07% всього гуманітарного фінансування було спрямовано безпосередньо українським організаціям.¹⁵

По-п'яте, швидке погіршення безпекової ситуації в багатьох регіонах України, в тому числі в столичному регіоні в перші місяці повномасштабного вторгнення, вплинуло на готовність багатьох міжнародних організацій надавати допомогу на місцях. Багато міжнародних організацій перемістили співробітників за межі України або у відносно безпечні західні регіони. Це обмежило їхню здатність надавати допомогу в регіонах, які найбільше постраждали від вторгнення. Передислокація посилила недовіру українців до міжнародних організацій, яка до цього похитнулася внаслідок неспроможності міжнародної спільноти запобігти або ефективно протидіяти російській агресії. Українці помітили, що міжнародні гуманітарні працівники зупинилися у дорогих готелях в Карпатах. Багато українців були "обурені цим... [особливо після того, як] вони дізналися про розмір зарплат [співробітників міжнародних організацій]".¹⁶ Хоча така недовіра є типовою для гуманітарних криз, вона була особливо помітною в Україні на контрасті з довірою до місцевих ГО. Оскільки українські державні служби та ГО включилися в роботу швидко та ефективно (наскільки це дозволяли їхні обмежені ресурси), у порівнянні з ними, міжнародні організації виглядали менш динамічними.¹⁷

[stories/news/2022/100-days-on-ukraine-is-the-worlds-oldest-humanitarian-crisis--yet-millions-of-older-people-lack-support.](#)

¹² Інтерв'ю, весна-літо 2024.

¹³ Amy D. Marshall, Jillian Panuzio, and Casey T. Taft, "Intimate Partner Violence Among Military Veterans and Active Duty Servicemen," *Clinical Psychology Review*, no. 25:7 (2005), pp. 862–876, DOI: [10.1016/j.cpr.2005.05.009](https://doi.org/10.1016/j.cpr.2005.05.009).

¹⁴ Galyna Kotliuk, "The Hidden Front of Russia's War: Addressing Gender-Based Violence in Ukraine", Global Public Policy Institute, 26 червня 2024, доступ 22 серпня 2024, https://gppi.net/media/Kotliuk_2024_Hidden-Front-of-Russias-War_ENG.pdf.

¹⁵ Courtenay Cabot Venton, Nicholas Noe, and Hardin Lang, "Passing The Buck: The Economics of Localizing Aid in Ukraine," Sharetrust, the Center for Disaster Philanthropy, and Refugees International, 23 липня 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://www.refugeesinternational.org/reports-briefs/passing-the-buck-the-economics-of-localizing-aid-in-ukraine>.

¹⁶ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

¹⁷ Деякі міжнародні неурядові організації також опинилися у центрі скандалу. Поведінка керівництва Amnesty International змусила директорку українського офісу організації піти у відставку. Oksana Pokalchuk, "What Amnesty Got Wrong in Ukraine and Why I Had to Resign," *Washington Post*, 13 серпня 2022, доступ 22 серпня 2024, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/08/13/amnesty-ukraine-civilians-at-risk-why-i-quit>. Поведінка деяких членів Товариства Червоного Хреста Росії призвела до внутрішнього розслідування та створення Наглядової ради. Shaun Walker, "Red Cross Decides Against Suspending Russian Branch Despite Links To Kremlin War Machine," *The Guardian*, 29 квітня 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://www.theguardian.com/world/2024/apr/29/red-cross-decides-against-suspending-russian-branch-despite-links-to-kremlin-war-machine>.

Кластер з питань захисту в Україні після повномасштабного вторгнення

Під час гуманітарних криз, система ООН використовує так званий кластерний підхід: представництво однієї структури ООН в окремій країні бере на себе лідерство у певній сфері відповідальності (часто у співпраці з неурядовою організацією). Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) очолює кластер з питань захисту та координує діяльність інших агенцій ООН в цій сфері, таких як Дитячий фонд ООН (UNICEF) або Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA), а також міжнародних та місцевих неурядових організацій. Частиною кластера з питань захисту є підкластер з питань гендерно зумовленого насильства, який очолюють UNFPA та неурядова організація "Care".¹⁸ Підкластер був створений у 2015 році та зосереджувався на Східній Україні, розширивши діяльність на всю країну після повномасштабного вторгнення. Таким чином, у лютому 2022 року підкластер вже мав значний досвід протидії гендерно зумовленому насильству та розширення прав і можливостей жінок і квір-людей в Україні.

Після повномасштабного вторгнення підкластер зосередився на декількох напрямках роботи. Першим з них була безпосередня підтримка осіб, що пережили гендерно зумовлене насильство, а також жінок, дівчат і квір-людей серед переселенців в Україні або поза її межами. Підтримка включала кейс-менеджмент; допомогу з оцінкою потреб у сфері фізичного та ментального здоров'я, прав, безпеки та життєзабезпечення; поради з доступу до державних послуг; надання тимчасового житла та організація безпечних просторів; роздача «Наборів гідності» з предметами першої потреби; грошову та ваучерну допомогу українцям, які пережили насильство; та послуги репродуктивного здоров'я.

Другий напрямок роботи підкластера передбачав адвокацію, тренінги та підвищення обізнаності про гендерно зумовлене насильство та інші ризики, спричинені збройним конфліктом або переміщенням. Тренінги проводились для гуманітарних організацій, які займалися іншими питаннями окрім гендерно зумовленого насильства.¹⁹ Підкластер також допомагав співробітникам української поліції та прокуратури покращити навички під час роботи зі справами, пов'язаними з сексуальним насильством під час війни, зокрема, шляхом використання Кодексу Надії Мурад.²⁰ Повна назва Кодексу Надії Мурад – "Глобальний кодекс поведінки щодо збору та використання інформації

¹⁸ Про організацію підкластера див. на сайті https://response.reliefweb.int/ukraine/gender-based-violence?check_logged_in=1#text_block-16454.

¹⁹ Gender-Based Violence Area of Responsibility, "GBV AoR Monthly Call – March 2024," 28 березня 2024, доступ 22 серпня 2024, https://www.youtube.com/watch?v=Ernd_KotTJE.

²⁰ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

про систематичне сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом". Цей документ тепер доступний українською мовою.²¹

Деякі респонденти повідомили, що чули, що традиційні гендерні стереотипи зростають під час війни, що ґрунтується на асоціації між маскулінністю та військовою службою.

Підвищення обізнаності також відбувалося за допомогою мистецьких та спортивних заходів, наприклад, виставки дитячих малюнків "Україна без домашнього насильства" у Києві у вересні 2023 року або забігу "Acting For Survivors" в Ірпені у листопаді 2023 року. Деякі ініціативи проводились в рамках всесвітніх кампаній, таких як "16 днів активізму проти насильства над жінками", що проходить разом з Міжнародним днем боротьби за ліквідацію насильства над жінками 25 листопада. Такі заходи були особливо потрібними, оскільки деякі респонденти повідомили, що чули, що традиційні гендерні стереотипи зростають під час війни, що ґрунтується на асоціації між маскулінністю та військовою службою,²² навіть попри те, що багато жінок вступили до лав Збройних сил України. Водночас зі збільшенням кількості жінок-військовослужбовиць зростала і кількість випадків дискримінації та сексуальних домагань у збройних силах.²³ ООН Жінки та Посольство США в Україні підтримали українську ГО "Інститут гендерних програм" з їхнім проєктом "Невидимий батальйон", спрямованим на боротьбу з домаганнями у Збройних силах України.²⁴

Підкласстер співпрацював з місцевими, національними, двосторонніми та міжнародними партнерами. UNFPA отримав фінансування від ЄС на мобільні клініки для надання медичної допомоги та консультацій у сфері сексуального, репродуктивного та материнського здоров'я у важкодоступних регіонах України. Станом на лютий 2024 року UNFPA мав двадцять сім мобільних гінекологічних бригад та мобільний пологовий будинок.²⁵ За підтримки Великої Британії, Канади, Естонії, Швеції, ЄС та Офісу з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України UNFPA запустили онлайн-платформу для надання психотерапевтичної підтримки особам, які пережили насильство, пов'язане з війною, включно з сексуальним насильством. Щодо проєктів, які були запуснені ще до лютого 2022 року, кар'єрні хаби "Вона" були створені UNFPA у 2020 році за фінансової підтримки Посольства Великої Британії та Бюро USAID. Ці хаби продовжували надавати жінкам психологічну підтримку та допомогу з розвитком бізнесу.²⁶ Інша організація-член підкласстера, ООН Жінки, фінансувала та підтримувала українські ГО та місцеві неформальні жіночі організації, які надавали різноманітні послуги жінкам, такі як організація безпечних просторів та груп підтримки, зокрема для дружин ветеранів, військовослужбовців та осіб, які перебували в полоні або зникли безвісти.²⁷ Численні українські організації, що є членами підкласстера, наприклад, ГО "Дівчата", займалися

²¹ Institute for International Criminal Investigations, "Murad Code: The Global Code of Conduct for Gathering and Using Information about Systematic and Conflict-Related Sexual Violence," 13 квітня 2022, доступ 22 серпня 2024, <https://www.muradcode.com/murad-code>.

²² Інтерв'ю, весна-літо 2024 року. Див. також: Kotliuk, *op. cit.*

²³ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

²⁴ Institute of Gender Program, "Invisible Battalion 3.0: Sexual Harassment in the Military Sphere in Ukraine," 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://invisiblebattalion.org/en/invisbat-2/#invisbat3-0>.

²⁵ UNFPA, "Ukraine Humanitarian Snapshot #30, 1 - 29 February 2024" (2024), доступ 22 серпня 2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/unfpa-ukraine-humanitarian-snapshot-30-1-29-february-2024>.

²⁶ UNFPA, "From Psychological Support To Business Development: How UNFPA Helps Women With Self-Realization During The War," 7 липня 2023, доступ 22 серпня 2024, https://ukraine.unfpa.org/en/unfpa_helps_women_vona_hubs.

²⁷ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

операційною діяльністю: організацією притулків для осіб, які пережили гендерно зумовлене насильство; наданням юридичної допомоги та психологічної підтримки таким особам; та розподіленням гуманітарної допомоги між жінками та дітьми, які постраждали від повномасштабного вторгнення.²⁸

Виклики, пов'язані з наданням гендерно-чутливої допомоги в Україні

Окрім масштабу, глибини та затяжного характеру гуманітарної кризи, спричиненої російським вторгненням, варто зазначити ще декілька специфічних викликів, пов'язаних з наданням гендерно-чутливої допомоги в Україні. По-перше, повномасштабне вторгнення спричинило значну мобілізацію внутрішніх ресурсів громадянського суспільства в Україні. Міжнародні організації намагалися підтримувати місцеві ініціативи, не перекладаючи тягар і безпекові ризики повністю на українських партнерів.²⁹ Іноді це було непросто: "Дуже важливо знаходити фінансування для жіночих ГО, а після цього слідкувати за тим, щоб вони не вигорали. На громадянське суспільство лягає такий важкий тягар, що знається, що воно не витримає, але воно якось спромагається продовжувати роботу".³⁰ Кластерна система, яка не завжди ефективно залучає місцеві ГО,³¹ зіткнулася з цією проблемою і в Україні: багато провідних українських гуманітарних організацій не брали участі в координаційних форумах. Ситуація ускладнювалась тим, що повномасштабне вторгнення спричинило не лише активізацію досвідчених ГО, але й стимулювало створення нових або неформальних об'єднань для надання допомоги. Міжнародним організаціям було складно зорієнтуватися в цій ситуації. Залучення місцевих організацій, досвідчених або новостворених, до визначення пріоритетів гуманітарної допомоги рідко розглядалося як першочергове завдання: як зауважували респонденти, "ООН часто має проблеми із залученням громадянського суспільства: вони хочуть бачити такі організації [виключно] як партнерів-виконавців".³²

По-друге, з огляду на стрімке погіршення безпекової ситуації, всі міста України були оголошені "несімейними" місцями служби за класифікацією ООН. Станом на липень 2024 року Дніпро, Харків та Миколаїв мали статус "Е", найвищий за складністю умов праці, а всі інші українські міста – статус "D", найвищий після "Е". У таких місцях служби серед гуманітарних працівників часто переважають чоловіки, що впливає на те, як гендерні проблеми ідентифікуються,

²⁸ Більш детальну інформацію можна знайти на сайті <https://divchata.org/en/projects/campaign-against-gbv.html>.

²⁹ Felicity Gray, Tatiana Gaviuk, and Kristina Preiksaityte, "‘We Were Ready’ – Learning from Ukraine’s Locally Led Response," Nonviolent Peaceforce, 15 червня 2022, доступ 22 серпня 2024, <https://nonviolentpeaceforce.org/opinion-we-were-ready-learning-from-ukraines-locally-led-response>.

³⁰ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

³¹ Matthew Serventy, "National NGOs and the Cluster Approach: The 'Authority of Format'," *Humanitarian Exchange Magazine*, 11 січня 2013 року, доступ 22 серпня 2024, <https://odihpn.org/publication/national-ngos-and-the-cluster-approach-the-%C2%91authority-of-format>.

³² Інтерв'ю, весна-літо 2024.

Після повномасштабного вторгнення в Україну прибуло багато нових міжнародних співробітників, які не розмовляли ні українською, ні російською мовою. Їм було особливо складно спілкуватися з українськими колегами та громадами або розуміти місцевий контекст.

висвітлюються та вирішуються (або не вирішуються). Під час інтерв'ю, наводилися такі приклади: представники однієї з міжнародних організацій надали фінансування місцевим партнерам для будівництва тимчасового житла на Західній Україні для внутрішньо переміщених осіб, але без жодних умов для сімей з дітьми, таких як дитячий майданчик.³³ Респонденти також зазначали, що у процесі планування відновлення "потреби жінок не враховуються. Якщо ви будете житло, але не плануєте поліклінік, шкіл та дитячих садків, ніхто не захоче переїжджати в це житло, тому що там немає необхідних умов".³⁴ На думку респондентів, це було пов'язано з тим, що серед міжнародних гуманітарних

працівників переважали чоловіки, які не завжди розглядали потреби жінок з дітьми як пріоритет. Відсутність уваги до гендерних аспектів призводила до ситуацій, коли чоловіки та жінки мали мешкати в одному тимчасовому житлі для внутрішньо переміщених осіб, що призводило до випадків сексуального насильства.³⁵

По-третє, перешкодою для ефективної співпраці міжнародних організацій з місцевими партнерами та громадами був брак знання мов серед міжнародних гуманітарних працівників.³⁶ Це питання постало особливо гостро після повномасштабного російського вторгнення. До лютого 2022 року багато міжнародних гуманітарних працівників в Україні розмовляли російською мовою, що відображало росієцентричний підхід до регіону. Після повномасштабного вторгнення в Україну прибуло багато нових міжнародних співробітників, які не розмовляли ні українською, ні російською мовою. Їм було особливо складно спілкуватися з українськими колегами та громадами або розуміти місцевий контекст. Водночас використання російської мови могло спричинити вторинну травматизацію українців або розчарування партнерів з місцевих ГО (хоча багато хто проявляв прагматизм у цьому питанні). Деякі міжнародні гуманітарні працівники почали вивчати українську мову, але більшість не володіли нею навіть на базовому рівні: респонденти визнавали, що "дуже важко знайти експертів та експерток в нинішній ситуації... Навіть якщо у вас достатній бюджет, ви не зможете знайти експертів та експерток, тому що це має бути хтось, хто розмовляє українською мовою".³⁷ Це було однією з причин того, що великі міжнародні організації переманювали талановиті кадри з місцевих ГО. Зі стрімким розширенням діяльності міжнародних організацій після лютого 2022 року, ця тенденція посилилась. Наприклад, серед експертів та експерток з питань гендерно зумовленого насильства, "всі... в основному пішли працювати до UNFPA... ООН приваблює людей високими зарплатами, тому в Києві та регіонах росте потреба в поповненні [кадрового резерву українських ГО]".³⁸ Цей кадровий резерв скоротився також через те, що багато жінок-лідерів громадянського суспільства виїхали за кордон. Українським ГО та державним установам було складно платити такі ж високі зарплати, як у великих міжнародних організаціях, що впливало на їхню здатність залучати та утримувати спеціалістів.

³³ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

³⁴ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

³⁵ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

³⁶ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

³⁷ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

³⁸ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

По-четверте, виникали складнощі під час надання допомоги тим соціальним групам, які завжди були не досить видимими в українському суспільстві. Однією з таких груп були чоловіки, які пережили сексуальне насильство,³⁹ з огляду на табування цієї теми в багатьох суспільствах, у тому числі в Україні. Оскільки багато військовослужбовців (а також цивільних осіб) зазнали сексуального насильства в російському полоні, UNFPA розробив спеціальні рекомендації для роботи з чоловіками, які пережили сексуальне насильство.⁴⁰ Складнощі під час надання допомоги цій групі включали незначну кількість просторів для чоловіків, які пережили сексуальне насильство, у порівнянні з досить розвинутою мережею просторів для жінок, а також брак чоловіків серед соціальних працівників, здатних надавати кваліфіковану підтримку.⁴¹ Вони були ще однією групою, яка часто стикалася з проблемами доступу до державних та соціальних послуг в Україні, і надання гендерно-чутливої допомоги родам залишалося викликом для міжнародної спільноти.⁴² Проблеми, з якими стикалася українська ЛГБТК+ спільнота, також поглибилися з російським вторгненням, включно з надзвичайно складною безпековою ситуацією на тимчасово окупованих територіях.⁴³

По-п'яте, важливою роллю міжнародних партнерів була адвокація гендерно-чутливої політики на національному рівні. В Україні таку адвокацію було іноді складно проводити, оскільки "аспекти безпеки... можуть затьмарювати інші важливі питання".⁴⁴ Попри прогрес у питаннях гендерної рівності, захисту від гендерно зумовленого та сексуального насильства, та антидискримінаційних заходів для ЛГБТК+ спільноти, в Україні залишалося багато роботи в цій сфері. Українські ГО намагалися зберегти позитивну динаміку: наприклад, ЛГБТК+ спільнота проводила кампанію "Права людини завжди на часі" – навіть під час повномасштабної війни. Міжнародні партнери відзначали, що в українському уряді та державному секторі працювало багато жінок, але не завжди на керівних посадах; ті, що займали високі посади, виглядали "досить самотніми в цих маскулінних структурах".⁴⁵ Залучення жінок могло бути символічним жестом для створення певного іміджу в очах міжнародних партнерів, але рівень впливу жінок на процеси прийняття рішень було складно оцінити.⁴⁶

³⁹ Про систематичне застосування російськими силами сексуального насильства проти українців, зокрема чоловіків, див. Ivana Kottasová and Olga Voitovych, Ivana Kottasová and Olga Voitovych, "Survivors Say Russia Is Waging a War of Sexual Violence in Occupied Areas of Ukraine. Men Are Often the Victims," *CNN*, 30 травня 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://edition.cnn.com/2024/05/30/europe/russia-sexual-violence-occupied-ukraine-intl-cmd/index.html>.

⁴⁰ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁴¹ Protection Cluster, "GBV AoR Working Group: Addressing the Needs of Male Survivors of Sexual Violence: 29 February 2024 Meeting Minutes," 15 березня 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/gbv-aor-working-group-addressing-needs-male-survivors-sexual-violence-29-february-2024-meeting-minutes-enuk>.

⁴² Protection Cluster, "GBV AoR Coordination Meeting Notes: 25 April 2024 Meeting Minutes," 9 травня 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-gbv-aor-coordination-meeting-notes-25-april-2024-1100-1230-meeting-minutes-enuk>.

⁴³ Про те, як українці із ЛГБТК+ спільноти пережили повномасштабне вторгнення, див. Maryna Shevtsova, "Queering Displacement: The State of the Ukrainian LGBTQ+ Community During the Russian Full-Scale Invasion," Global Public Policy Institute, 4 квітня 2024, доступ 22 серпня 2024, <https://gppi.net/2024/04/04/queering-displacement-ukrainian-lgbtq-community>.

⁴⁴ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁴⁵ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁴⁶ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

Існували значні прогалини у захисті та підтримці осіб, що пережили сексуальне насильство, українськими правоохоронними органами та соціальними службами, але при цьому міжнародні партнери були обережними з "критикою країни, яка перебувала під ударом Росії".⁴⁷ І міжнародні партнери, і українці неохоче визнавали, що в деяких сферах був потрібен прогрес: "Україна розглядалася як сучасна розвинена країна, готова до членства в ЄС і НАТО, з розвинутою інфраструктурою та високим рівнем освіти – не дивно, що люди пишаються своєю країною... Я думаю, що українським лідерам, переважно чоловікам і деяким жінкам, було важко визнавати, що їхня країна повинна [робити набагато більше] для вразливих верств населення".⁴⁸ Багато міжнародних партнерів також вважали, що "ми в Європі, тому нам не потрібно займатися гендером. Вони [в Україні] досягли гендерної рівності".⁴⁹

Збереження темпу реформ вимагатиме відвертої розмови між міжнародними партнерами та органами влади в Україні.

Однак на робочому рівні, багато українських фахівців висловлювали вдячність за поради міжнародних партнерів щодо гендерно-чутливих ініціатив: міжнародні гуманітарні працівники були "дуже раді тому, що... поліція та правоохоронні органи відкрито говорять, що нам потрібна допомога; ми не знаємо, як боротися з [сексуальним насильством, пов'язаним із конфліктом]; нам потрібні нові методи опитування".⁵⁰ Деякі українські посадовці та посадовиці використовували питання сексуального насильства для посилення міжнародної підтримки, що не завжди в етичній та емпатичній манері.⁵¹ Для осіб, що пережили сексуальне насильство, потреба в конкретній підтримці залишалася нагальною. Збереження темпу реформ вимагатиме відвертої розмови між міжнародними партнерами та органами влади в Україні.

Рекомендації

Для більш ефективного врахування гендерних аспектів під час надання гуманітарної допомоги в Україні, міжнародна спільнота має:

- **Виступати за сталий мир шляхом відновлення територіальної цілісності України.** Повномасштабне вторгнення Росії в Україну є причиною багатьох порушень прав жінок, чоловіків, дівчат, хлопців та квір-людей, включаючи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, та вимушене переміщення. Запобігання окупації нових регіонів, а також повернення та реінтеграція територій, окупованих Росією з 2014 та 2022 років, допоможе більшій кількості людей скористатися правовим та соціальним захистом, який надає український уряд у співпраці з міжнародними партнерами.

⁴⁷ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁴⁸ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

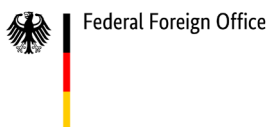
⁴⁹ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁵⁰ Інтерв'ю, весна-літо 2024.

⁵¹ У травні 2022 року український парламент звільнив омбудсменку Людмилу Денісову, в тому числі за "невиправдано детальний опис сексуально мотивованих злочинів". Deutsche Welle, "Why Ukraine's Human Rights Chief Lyudmila Denisova Was Fired," 3 березня 2022, доступ 22 серпня 2024, <https://www.dw.com/en/why-ukraines-human-rights-chief-lyudmyla-denisova-was-dismissed/a-62017920>.

- **Залучати українське громадянське суспільство як рівноправного партнера до визначення пріоритетів міжнародної допомоги.** Хоча залучення українських ГО як партнерів-виконавців є успішною практикою, гуманітарна допомога має відповідати потребам та пріоритетам українців, а не міжнародних донорів. Це підвищить ефективність, злагодженість та сталість гуманітарних проєктів. Для цього потрібно забезпечити провідну роль українських організацій у координації допомоги; розширення доступу до основних джерел фінансування, таких як Гуманітарний фонд для України, шляхом обміну досвідом, зміцнення потенціалу та зменшення адміністративного тягаря українських ГО; та більш ефективне та справедливе управління безпековими ризиками, які наразі часто перекладаються на українських субгрантерів.⁵² Водночас міжнародні партнери повинні пам'ятати про те, що українські ГО працюють в умовах великого навантаження, психологічного виснаження внаслідок війни, а в деяких випадках і розчарування в міжнародних організаціях. Довіру слід розвивати, а весь обсяг роботи та ризики, пов'язані з наданням допомоги, не слід перекладати на українських партнерів.
- **Проводити адвокацію прав людини навіть під час війни.** Міжнародним партнерам не варто уникати складних розмов з українськими міністерствами, місцевими та муніципальними органами влади, а також представниками поліції та збройних сил щодо прав та захисту вразливих верств населення навіть під час протистояння російській агресії. Надходження значних обсягів міжнародної допомоги може стати каталізатором значних змін, а більш негативне ставлення українців до корупції, дискримінації і некомпетентності у державному секторі може сприяти залученню громадян до реформ та їхнього моніторингу.
- **Враховувати інтерсекційність при наданні гендерно-чутливої допомоги.** Потрібно врахувати права і потреби, пов'язані не лише з гендером, але й віком, соціально-економічним статусом, інвалідністю або приналежністю до етнічної меншини або ЛГБТК+ спільноти для того, щоб маргіналізовані групи, такі як роми, квір-люди або чоловіки, які пережили сексуальне насильство, отримували необхідну правозахисну підтримку, більшу видимість та глибшу суспільну інтеграцію.

⁵² Nonviolent Peaceforce, "Responsible Partnerships? Risk, Protection, and Local Actors in the Ukraine Humanitarian Response," 3 травня 2023, доступ 22 серпня 2024, <https://nonviolentpeaceforce.org/wp-content/uploads/2023/05/Responsible-Partnerships-2.pdf>.

Це - сьомий аналітичний звіт серії "Феміністичні перспективи підтримки України". Відповідний проєкт підтримується Стабілізаційною Платформою (Stabilisation Platform), яка фінансується Міністерством закордонних справ Німеччини. Думки, викладені в цьому аналітичному звіті, відображають виключно авторський аналіз.

Reflect. Advise. Engage.

The Global Public Policy Institute (GPPi) is an independent non-profit think tank based in Berlin. Our mission is to improve global governance through research, policy advice, and debate.

Reinhardtstr. 7, 10117 Berlin, Germany

Phone +49 30 275 959 75-0

gppi@gppi.net

gppi.net